

הם שוים, ואין אחריותם על המקבל⁽⁵⁾, אלא רק יחלקו ביניהם ברווחים בשכר שמתעסק בהם.⁽⁶⁾ כי באופן הזה אין כאן מלוה כלל, שהרי המתעסק לא קיבל על עצמו כל אחריות, ואין כאן מקום לאיסור ריבית.

ומגדלין אותן עד שיהו משולשין, שיגיעו העגלים והסייחין לשליש מגידולו של שור, או לשליש מגידולו של סוס, ואז יחלקו ביניהם⁽⁷⁾.

וחמור — עד שתהא טוענת. יש למתעסק לגדל החמור עד שתהא טוענת משאוי, ואז יחלקו.

גמרא:

תנא: כפועל בטל. דהיינו, מה ששינו במשנה שיש לשלם למתעסק כפועל, שיעורו הוא לפי מה שאדם רוצה לקבל שכר מועט, שיהיה יושב ובטל ממלאכה, במקום שיעבוד

ויתפרנס הרבה ממלאכה.

ומקשינן: מאי "כפועל בטל"? הלא המתעסק אינו בטל, אלא טורח למכור הפירות, ויש לשלם לו כפי עבודתו.

ומתריצין: אמר אביי: כפועל בטל של אותה פז-ב
מלאכה דבטל מינה.

שמים כמה אדם המתעסק במלאכה קשה, כגון נגר, שמרויח הרבה בעבודתו, מוכן להסתפק בכדי לעבוד במלאכה קלה יותר, שיש בה פחות רווח, כחנוני. וכך יהיה שכרו.⁽⁸⁾

וצריכא. הוצרכה המשנה לומר גם את כל יתר האופנים.

כי אם היה היתה המשנה אומרת רק את האופן של חנוני, היה מקום לומר, כי רק חנוני, הוא דסגי ליה בשכרו כפועל בטל, דווקא חנוני מספיק לשלם לו שכר כפועל

5. באופן זה שלא קיבל המתעסק על עצמו אחריות מדברי תוס' נראה שחולקים בשבח לחוד. ובנמוקי יוסף מפורש שחולקים גם בקרן וגם בשבח.

6. לתוס' החידוש בסיפא שאם לא פירש אחריות אלא נתן לו בסתם אין דרך לקבל אחריות לעגלים, ובנמוקי יוסף כתב שהחידוש שחייב המתעסק לגדלם עד שיעור זה.

7. ובנמו"י בשם הרמב"ם הביא שמשולשין פירושו שיגיעו לשלוש שנים.

8. זו דעת רש"י שמשנתנו כרבי שמעון בר יוחאי לקמן ששמין כמה יבטל ממלאכתו הקודמת

שמרויח בה הרבה ויעסוק במלאכה קלה וישתכר בפחות, ובשומא זו מקבל יותר מסתם חנוני שאין אדם מוכן להפסיד מרווח גדול שקיבל קודם אלא מעט אפילו אם עכשיו יטרח פחות.

אבל התוס' נקטו שהמשנה כר"מ וכיושב ובטל לגמרי. ונח' בדבריהם לבית יוסף (קע"ז ב') וכ"כ הגר"א ששמין

רק לפי המלאכה הקודמת שעסק בה כמה רוצה ליטול ויבטל ממלאכה שעסק בה. ואין שמין כלל במלאכה

שעוסק בה עכשיו. ודעת מהרש"ל ששמין כמה אדם בטל לגמרי רוצה ליטול ויהיה חנוני, ושיעור זה הוא פחות

מסתם חנוני שהרי היה בטל וזקוק למלאכה.

ומוכרם בחנות, הוה אמינא, התם הוא דבעי כפועל בטל, משום דנפיש טרחיה. הייתי אומר שדווקא באופן זה שטרח הרבה, צריך לשלם לו כפועל בטל⁽⁹⁾.

אבל חנוני, דלא נפיש טרחיה, שאין לו טורח לקנות הפירות בשוק אלא מקבלם מנותן העיסקא, אימא סגי ליה במשהו בעלמא, אולי מספיק לשלם לו שכר מועט בלבד, והיינו, דאפילו לא טבל עמו אלא בציר, שהרשה הנותן למתעסק, לטבול את פתו בציר של הנותן, ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת, או אכל אצל הנותן תאנה יבשה, זהו שכרו, בזה מספיק להחשב שכר למתעסק על עבודתו.

לכן צריכא, הוצרך התנא במשנה לומר את כל האופנים הללו, שבכל אחד מהם יש לשלם על התעסקותו כפועל בטל.

בטל. משום דלא נפיש טרחיה, מאחר וקיבל מהמתעסק את הפירות, בידו למכור אותם בחנות בקלות, ואין לו טורח לקנות את הפירות.

אבל ליתן מעות, ליקח בהן פירות, כשנותן למתעסק מעות, שיקנה בעצמו הפירות מהשוק בזול, וימכרם לאנשים מעט מעט ביוקר, דנפיש טרחיה, שיש למתעסק טירחא מרובה בדבר, אימא לא סגי ליה, לא מספיק לשלם לו שכר כפועל בטל, כי בכזו טירחא, שמא לא מספיק לשלם על התעסקותו כפועל בטל, ונמצא, כי מה שטרח המתעסק בקנית הפירות, הוא שכר עבור ההלואה, והוי ריבית.

ואי תנא מעות ליקח בהן פירות, אם התנא במשנה היה אומר רק את האופן השני, שקונה המתעסק עצמו את הפירות בשוק,

וכ"כ הטור.

וכתב הט"ז שהב"י מודה לדברי הטור באדם שהיה בטל לגמרי ולא היתה לו מלאכה גודמת ששמין לפי אדם בטל כמה יטול לעסוק במלאכה זו.

והתוס' מודים לרש"י בפי' פועל בטל לענין משיב אבידה ודיין והטעם כתב הרא"ש שהתם בדין שיהא נותן לו שכרו משלם. מאחר ושם התורה בטלתו ממלאכתו הקודמת לעסוק במלאכה זו ע"כ צריך לשוב בשתי המלאכות.

משא"כ כאן שיש רק חשש מיחזי כריבית וע"י שמקבל לפי שכרו הקודם או לפי התעסקותו של עכשיו סגי שיחשב שכר על עבודתו. ואינו נראה כמתעסק בשכר ההלואה.

ודעת הנמוקי יוסף ותלמידי הרשב"א בפי' כפועל בטל ששמין לפי המלאכה שבטל ממנה אלא שאם יש זמנים שמשכר יותר כמו בפרוס

הרגל ויש זמנים שאים זקוקים כ"כ לעבודתו ומשכר מעט. ישומו לפי הזמן שמשכר פחות.

9. ובזה תמהו התוס' שלשיטת רש"י שלעולם שמין כמה מוכן ליבטל ממלאכתו הקודמת ולעסוק במלאכה זו. א"כ במלאכה שיש בה יותר טורח ודאי מקבל יותר, א"כ מה הצריכותא הלא יש כאן שני סוגי תשלומין כפועל בטל,

ולכן באכי שלעולם השומא שוה כפועל הבטל ממלאכה, אלא שזה אתי שפיר טפי לפי הב"י ששמין רק לפי מלאכתו הקודמת א"כ בין טורח עכשיו הרבה בין מעט שכרו שוה, אבל לטור ומהרש"ל ששמין מבטל לגמרי למלאכה זו א"כ הדרא קושית התוס' מהגמרא שבמלאכה שיש בה יותר טורח מקבל יותר בשכרו.

ותי' הט"ז מהצד הראשון של הצריכותא שבמעות ליקח פירות לא מספיק כפועל בטל

כמה, עיזי, ותרנגולין, מעליו, סימן. (10)

תנו רבנן: כמה הוא שכרו של המתעסק?

בין מרובה בין מועט, דברי רבי מאיר.

בין שישלם לו הרבה ובין מעט, נחשב הדבר כתשלום שכר על התעסקותו בחצי הפקדון, ואין כאן איסור ריבית על חצי המלוה שקיבל המתעסק. (11)

רבי יהודה אומר: אפילו לא טבל עמו אלא בציר, ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת, זהו שכרו.

והיינו, רבי יהודה מיקל יותר, שמספיק שכר כל שהוא. וכיון שטבל עם המתעסק בציר של דג, די בכך, שזהו שכרו על התעסקותו בפקדון. (12)

רבי שמעון בן יוחאי אומר: נותן לו שכרו משלם.

רבי שמעון מחמיר יותר מכולם, וסובר שיש לשלם לו שכר גמור. ושמין כמה רוצה ליטול ולבטל ממלאכה קשה שעסק בה, ויעסוק במלאכה זו הקלה, ובכך יהיה שכרו על עבודתו.

תנו רבנן: אין שמין את שויים של בהמות, כדי שיגדלם המתעסק עבור חבירו, ויקבל בשכרו חצי מהרווחים, וכן ישא באחריות חצי מההפסדים, לא את העיזים, ולא את הרחלים, ולא כל דבר שאינו עושה ואוכל, למחצה.

לפי שאין למתעסק, בכל אלו, הנאה, שהרי אי אפשר לו לחרוש בעז, או להטעין רחל במשא. ונצמא שאם יתחלקו במחצית הרווח, בלא שתהא תוספת שכר למתעסק, נמצא המתעסק עובד בחלק הפקדון של הנותן בשכר ההלוואה, ויש בזה משום איסור ריבית.

אבל פרה או חמור, יש להתיר ליתנם להתעסק למחצית הרווח, אף בלי שום

שכוונת התוס' להק' אליבא

דרש"י שמחמירין ושמין כל ההיזק שלו, מה שיך לשלם יותר מפועל בטל, אבל לטור שיש כאן קולא שלא מתחשבים במלאכתו הקודמת א"כ א"כ הצריכותא שאולי במקום שטורח הרבה יש לשלם כל ההיזק כרבי שמעון בר יוחאי.

10. סימן לנושאים של הסוגיות הבאות

11. מדברי רש"י משמע שאין שומא קבועה לר"מ אלא כל מה שסיכים לקבל על התעסקותו זהו שכרו. אבל לתוס' לעיל שפי' המשנה כר"מ מקבל להיות בטל לגמרי ממלאכתו הקודמת, וכן

לנמוקי יוסף לר"מ יש שומא לפי עבודתו הקודמת בזמן שאינו מוצא כ"כ לעשות מלאכה, ופי' הלשון בין מרובה בין מועט הוא בין היה מתעסק במלאכה מרובה או מועטת לטור קודם ולבי' עכשיו. ודלא כמשמעות רש"י שמרובה ומועט קאי על רצונו של המתעסק להשתכר בעיסקא זו.

12. ונראה שלכו"ע יש חידוש בדברי רבי יהודה במה שאין צריך לקצוץ שכר אלא ברגע שהוסיף לו את הציר נפטר מדין ריבית, משא"כ לר"מ בין לרש"י שצריך שיפסוק את הסכום שהחליטו או לתוס' לפי שכרו וכ"ש לרבי שמעון בר יוחאי לכולם יש קציצת שכר מראש.

האם גיזה וחלב, שנוטל המתעסק לעצמו, לא ספק, אינם מספיקים, לשכר עמלו ומזונו?¹³ הלא ודאי נטילת הגיזה והחלב, היא מספיקה כדי להחשב כנתינת שכר למתעסק על עמלו ועל המזונות שסיפק לבהמות!

ומתריצין:, אם מקבל המתעסק את שכרו בניזה וחלב של העיזים, כולי עלמא לא פליגי שיש בזה שכר הגון למתעסק על עמלו ועל מזונו בחלק הפקדון, ואין כאן איסור ריבית על חלק ההלוואה שבידו.

כי פליגי תנא קמא ורבי יוסי ברבי יהודה, במקום שמקבל הרועה שכר מועט, בנסיובי, שהוא מי פסולת החלב, ותורתו, שהוא שטיפת ומריטת הרחלים.

תנא קמא, סבר לה כרבי שמעון בר יוחאי, דאמר, נותן לו הבעל הבית למתעסק שכרו משלם, ששמים כמה רוצה אדם ליטול כדי ליבטל מעבודתו הקודמת, ולעסוק בעבודה זו. ולכן שכר זה של נטילת פסולת החלב או מריטת הצמר, אינו מספיק להחשב שכר על טרחתו בחלק הפקדון של בעל הבית⁽¹³⁾.

רבי יוסי ברבי יהודה, סבר לה כאברה, רבי יהודה, דאמר: אפילו לא טבל עמו המתעסק בציר של נותן העסקה, ולא אכל עמו אלא גרזגרת אחת, זהו שכרו. ואין צריך לשלם לו שכר לפי עבודתו, אלא בכל שהוא נחשב

תוספת שכר למתעסק, מאחר ויש שכר למתעסק [על עמלו ומזונו שטרח בחלק הפקדון], בכך שהוא יכול לחרוש בפרה בשדותיו, ולטעון את החמור במשאו. כך דעת תנא קמא.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שמין את העיזים לחלוק ברווחים, ואין לחוש שמתעסק בשל חבירו חנם בשכר ההלוואה, מפני שיש לו למתעסק שכר על עמלו ומזונו, בכך שהעיזים "חולבות", שהחלב הנחלב מהם מגיע למתעסק.

וגם את הרחלים מותר לשום בעיסקא, כדי לחלוק ברווח ובהפסד, מפני ש"גוזזות", שצמר גיזתם שייך למתעסק, ושוטפות עצמם בנהר, והמים מורידים מצמרם, והמתעסק נוטלם, ומורטות את צמרם כשעוברות בין הקוצים, והצמר הזה מגיע למתעסק, בשכר עמלו ומזונו.

וגם את התרנגולת, מותר לשום אותה על מנת לחלוק ברווח גידולה, ובהפסד, מפני שהיא עושה ביצים ואפרוחים, ואוכלת, והרי הביצים והאפרוחים מגיעים למתעסק בשכר עמלו ומזונו בחלק הפקדון.

ומקשינן: ותנא קמא, שאמר אין לשום עזים ורחלים, מאחר ואין למתעסק בהם רווח על עבודתו.

לשי' התוס' והר"ח ששמין לר"מ לפי עבודתו הקודמת או לפי עבודתו של עכשיו, כתב הרמב"ן שה"ח שיכלו להעמיד את דבי תנא קמא בשיטת ר"מ. אלא שיתכן פועל שמקבל בביטולו רק כפסולת החלב ומריטת הצמר. א"כ באופן כזה לא תהיה מח' בין תנא קמא להב"י. ולכן

13. לפי רש"י מה שהעמידה הגמרא דברי תנא קמא בשיטת רבי שמעון בר יוחאי הוא בדווקא, שהרי לפי ר"מ אין שומא קבועה אלא מה שירצה המתעסק לקבל בשכרו, נחשב שכר על התעסקותו בחלק הפקדון, א"כ ודאי שאם הסכים להשתכר בפסולת החלב זהו שכרו. אולם

שכר על עבודתו. ונטילת פסולת החלב ומריטת הצמר, יכולה, לדעתם, להחשב שכר על עבודתו.

תנו רבנן: "משכרת" אשה לחברתה תרנגולת שיש לה. דהיינו, בעלת התרנגולת אומרת בלשון של שכירות דוקא, לבעלת הביצים: תני לי ביצים, ואני אושיב עליהן את תרנגולתי, ואגדל לך מהביצים אפרוחים, ויהיה שכרי עבור עבודתי בגידול אפרוחים מהביצים שלך, בשני אפרוחים לשנה. ומאחר ונעשה הדבר בלשון "שכירות", אין אחריות בעלת התרנגולת על הביצים כלל, ואין כאן הלואה, וממילא אין לחוש לאיסור ריבית.

אבל אשה שאמרה לחברתה בלשון עסק: הבה ונעשה עיסקא, ונחלוק ברווח ובהפסד. אני אביא תרנגולת שלי, ואת תביאי ביצים שליכי. אני אושיב התרנגולת שלי על הביצים שלך, ואגדל את האפרוחים, וכן אקבל על עצמי אחריות על חצי משווי הביצים, ואני בעלת התרנגולת, ואת בעלת הביצים, נחלוק באפרוחין.

רבי יהודה מתיר, באופן זה, אף שנעשה בלשון עסק וחלוקה, ויש כאן חצי הלואה, ויש לחוש שעובדת בחצי של חברתה, בשכר

שקבלה חצי מהביצים שיהיו ברשותה כהלואה ותרוויח מהם, ובכל זאת, אין בזה משום איסור ריבית.

אבל רבי שמעון אוסר. מאחר והוא הולך לשיטתו, שיש לשלם למתעסק שכר מלא על עבודתו בחלק של חברו, שאם לא כן, יש בזה משום ריבית על חלק ההלואה.

ומקשינן: וכי רבי יהודה לא בעי, אין צורך, לדעת, שישלם נותן העיסקא למתעסק את שכר עמלו ומזונו, במה שטרח בחלק הפקדון של חברו?!?

ומתריצין: איכא, יש לו למתעסק בשכר טרחתו, ביצים מוזרות, שאינן קולטות אפרוח, והן מותרות באכילה.

ורבי יהודה לשיטתו, שמספיק ליתן שכר כל שהוא למתעסק, ובכך כבר אין לחוש לריבית⁽¹⁴⁾.

תנו רבנן: אם באו להתעסק בגידול עגלים וסייחים קטנים, שאחד יגדלם עבור חברו, ויחלקו בנטילת אחריות וכן ברווח, נמצא החצי שמרויח בו המתעסק הוא מלוה, והחצי שמרויח ממנו בעל העגלים הוא פקדון. ואין למתעסק לטרוח בחצי הפקדון

לענין ביצים שאינו מתעסק אלא זמן מועט. ומכל מקום לא מספיק מה שמקבל ביצים מוזרות, אלא צריך לקבל שכר מלא כפועל.

14. והקשו בתוס' אם יארע שלא ימצא ביצים מוזרות, נמצא שהתעסק בחנם בחלק חברו בשכר ההלואה וממילא יש כאן ריבית, וכתב מהרש"א שאין לומר שכיון שמדובר כאן לפי

נקטו רבי שמעון בר יוחאי שלדבריו שמין כמה אדם רוצה ליבטל ממלאכה הקודמת ולעסוק במלאכה זו, לא מסתבר שיסכים ליבטל ולקבל שכר מועט כפסולת החלב. ובפנ"י תירץ באופן אחר שאל רצתה הגמרא להעמיד תנא קמא כר"מ, מאחר והוא מתעסק רגע ביום ואולי ר"מ מודה שמספיק שכר מועט וא"צ לשום כפועל. משא"כ לרבי שמעון בר יוחאי מצאנו בפירוש

חנם, משום איסור ריבית.

מקום שנהגו (15) להעלות שכר ל"כתף" למעות לבהמה, שהיו נוהגים להעלות [לשלם] מעות כשכר למתעסק בעגלים קטנים [מלבד מה שמגיע לו מחצית הרווח], על עבודתו ב"כתף" (16) דהיינו, על טרחתו בנשיאתם של העגלים הקטנים על כתפו, מעלין לו את שכר הכתף, ואין משנין ממנהג המדינה.

ואפילו במקום שגם אמו של העגל נכללה בעיסקה, ואז על פי רוב, נמשך העגל אחרי אמו מעצמו, ואין צורך למתעסק לטרוח לסוכבו על כתיפו, ולא מגיע לו שכר כתף, בכל זאת, כיון שיש פעמים מועטות שהוא

כן צריך לטרוח ולשאת את העגל על כתיפו, צריך לשלם לו שכר כתף, ואם לא ישלמו לו שכר זה, יש לחוש לריבית, במה שטורח חנם, כך היא דעת תנא קמא (17).

רבן שמעון בן גמליאל אומר: בעגלים קטנים יש להקל, ואין צורך לשלם למתעסק שכר כתף. ולכן, **שמין עגל** קטן הנכלל בעיסקה **עם אמו**, וסיה קטן **עם אמו**. כיון שאין טורח להוציאם ולהכניסם על כתפו, מאחר וטבעו של עגל או סייח קטן להמשך אחר אמו. וכמו כן אין צורך לשלם למתעסק עבור הוצאותיו למזונות העגל, כי אמו של העגל עושה ואוכלת, וזה נחשב כתשלום שכר.

ואפילו במקום שנהגו שאם מקבלים אותו

רבי יהודה והוא סבר שאם יש צד אחד שלא יהיה ריבית ה"ז מותר, א"כ כיון שיש צד שיהיה ביצים כבר אין לחוש לריבית. זה אינו שהרי מבואר בתוס' לעיל (ס"ג ע"א ד"ה צד אחד) ולקמן ס"ט ע"א ד"ה אמר רב שצד אחד בריבית שהתיר רבי יהודה הוא דווקא באופן שביד מלוה או לזה לגרום שיהיה. ותירצו התוס' כיון שביצים מוזרות מצויים הם, שכרו בעצם האפשרות שאם יהיו כאלו ביצים יגיעו למתעסק.

15. במהר"ם הקשה על לשון מקום שנהגו, הלא באופן שמקבל העגל בלי אמו ויש בו ודאי טרחא מחוייב לתת אפילו בלי מנהג שאל"כ יש בזה משום איסור ריבית. ותי' שאם נהגו לשלם דווקא במעות או לפי הגי' המובאת בתו' דווקא בוולדות אין לשנות המנהג.

16. בתוס' הביאו פי' ר"ח שלכתף לא מדובר בענין סחיבת העגלים כלל, אלא באדם המתעסק בפירות עבור חבירו, והברייתא מדברת בענין סחיבת הפירות בכתף, ויש בזה כמה אופנים

לכאר דברי הר"ח. מפשטות דברי התוס' נראה שהפירות לפני העסקא היו בחצר המתעסק. וממילא נחסך דמי הסחיבה מחצר הנותן לחצר המקבל. ומדברי תוס' הרא"ש נראה שהנותן מרויח את דמי הסחיבה, וק' על זה שהרי בשאר הדברים שהברייתא נקטה מגיע השכר למתעסק, והטור נקט שהרווח למקבל העסקא, ומדברי הב"י נראה בביאור דברי שאינו נותן למקבל את דמי הסחיבה שיהיו שלו. אלא רק לסחוב בהם ולחלוק ברווח, והמקבל מרויח במה שיש לו לסחור ביותר כסף. והטור בפ"י השני כתב שאם המקבל צריך להוליך את הפירות ללקוחות או לשוק שהדין להוריד את הסכום מהרווח של שניהם ובשאר יחלקו בשווה, ולא נאמר שהוצאה זו תוטל על המתעסק וירד מחשבון רווחיו.

17. ובתוס' הביאו גירסא שהוסיפה ולהעלות ולדות בשכר עמלו מעלין. שאם היה המנהג לשלם ולדות על עמלו, אף שהוא מנהג חמור ומשונה אין לשנות מהמנהג. והסתפקו האם רבן

לגדל בלי אמו, דרכם היה להעלות שכר כתף למעות, על הטרחא שבהוצאתו, מכל מקום, במקום שאמו נכללת בעיסקא אתו, אין לשלם שכר כתף, מאחר והעגל נמשך מעצמו אחר אמו⁽¹⁸⁾.

ומקשינן: וכי רבן שמעון בן גמליאל, לא בעי שישלם למתעסק שכר עמלו ומזונו, שהרי גם עם אמו פעמים שיש לו טורח בעגל וסייח הקטן⁽¹⁹⁾.

ומתריצין: איכא גללים, שזוכה בהם המקבל, ועל ידם נפטר הנותן מלשלם שכר טרחא למתעסק בעגלים⁽²⁰⁾.

ואידך, תנא קמא, הסובר שצריך לשלם שכר על הטרחא בהוצאתם, ואין להסתפק בגללים, סבר, שגללים, דרך הבעלים הוא שאפקורי מפקר להו, מחמת חוסר חשיבותם,⁽²¹⁾ ואין זכיית המקבל בהם נחשבת לתשלום שכר.

אמר רב נחמן: הלכה כרבי יהודה, שאפילו לא טבל המתעסק עם הנותן אלא בציר, בכך קיבל שכרו על טרחו בחלק הנותן.

והלכה כרבי יוסי בר יהודה, שנקט לענין פסולת החלב ומריטת הצמר, שהמתעסק קיבל בזה את שכרו.

והלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שהמתעסק בעגל עם אמו, מקבל גללים בשכר מה שפעמים צריך לסחוב את העגל על כתפו.

וכולם בשיטה אחת, שמספיק לשלם שכר כל שהוא למתעסק, כדי להסתלק מאיסור ריבית.

ומה שנחלקו הוא באופן שבא הנותן לשלם שכר המתעסק כפועל עבור עבודתו שבכל יום. ולכן יש לדון כמה השתכר קודם לכן, וכמה מזוני מקבל, כל אחד לפי שיטתו.

שמעון בן גמליאל יחלקו על זה. ונקטו שכל שכן שעל מנהג חמור כ"כ יחלוק.

18. ועל מה שטורח להאכיל את אמו אין צריך לשלם, כיון שאמו עושה ואוכלת, שיש למתעסק הנאה בחרישה ובמשא בשכר טרחו.

19. מבואר בתוס', שמזונות על הקטן, היה פשוט לגמרא בלא הקושיה, שמשלם. ועוד, שלמזונות לא היתה מתרצת הגמרא ששכרו בגללים, וכל הקושיה היתה מהטורח, שפעמים יש ופעמים אין מאחר ונמשך אחר אמו, ולזה תירצה הגמרא שעבור הטורח משתכר בגללים.

20. ובתוס' הקשו מב"מ שמבואר שבעל אבדה מפקיר את הגללים לטובת המוצא, ותי' ששם

מוחל מאחר ודעתו על הקרן שמשבים לו, משא"כ כאן שמחויב לשלם שכר למתעסק, מעונין לנצל את שווי הגללים לשכרו.

21. מבואר מדברי הגמרא שבעצם גם לתנא קמא מספיק לשלם למתעסק בשכר שווי של גללים, אלא שסבר שהגללים מופקרים הם, וכ"כ המהר"ם שי"ף שאל"כ מה הק' הגמרא ואידך התנא קמא למה לא מספיק גללים בשכרו, הלא התנא קמא סבר כרבי שמעון בר יוחאי שצריך שכרו משלם, אלא ע"כ שיש בגללים שכר מושלם אלא שהם מופקרים, נמצא שלרבן שמעון בן גמליאל שמשלם שכר בגללים יש כאן שכר מושלם, ואיך כתבה הגמרא לקמן שרבן שמעון בן גמליאל בשיטת רבי יהודה שמספיק לטבול עמו בציר, וכתב הפנ"י שגם לרבן שמעון

נפק עלייהו יצא עליהם ההוא שטרא, דהוה כתיב ביה בלשון השטר: **פלגא באגר, פלגא בהפסד**. ומלשון זה היה נראה שרב עיליש קיבל את העסקה חציה במלוה וחציה בפקדון, ולכן אחריות חצי המלוה על רב עיליש, וגם חצי הרווחים מגיעים לו, כיון שהמעות במלוה אצלו.

ויש לדון, שרב עיליש מתעסק בחצי הפקדון של נותן העסקה בשכר מה שהנותן הלוח לו את החצי השני, וכיצד זה יתכן.

אמר רבא: אין לחוש בשטר זה לריבית, מאחר ורב עיליש גברא רבה הוא, (23) **ואיסורא לאינשי לא הוה ספי.** (24) הוא לא יגרום לאנשים שיעברו על איסור.

ושומה זו, היא שכר על מה שהתעסק בחלק הפקדון של חברו.

אך יש עוד אופן לשלם שכר למתעסק, על ידי שהמתעסק מקבל תוספת רווח בעיסקה, יותר ממה שהיה מגיע לו לפי חלק ההלוואה.

תוספת הרווח הזאת, היא השכר עבור עיסוקו בחלק הפקדון, ומחשיבה אותו לעוסק בחלק הפקדון של חברו בשכר.

ובלי תוספת השכר, יחשב ריבית מה שעוסק בחלק הפקדון של חברו תמורת ההלוואה שקיבל (22).

מעשה היה עם בני רב עיליש, שאביהם קיבל מעות להתעסק,

שאין לו עסק אחר. כיון שמראש התעסק על דעת שזה יהיה שכרו. ושתי השומות המוזכרות בגמרא נוהגות באדם שלא קצץ מראש, ועכשיו לארח שהתעסק רוצים להמנע מאיסור ריבית. שיש לנותן העסקה לשלם לו שכר או כפועל בטל או ביותר רווח מהפסד.

23. בנמוקי יוסף דייק שדווקא משום שהיה זה רב עיליש, מפרשים את השטר באופן שלא יהיה בו ריבית. אבל בסתם אדם כיון שמשמעות השטר היא שיש בו ריבית, דנים אותו כשטר שיש בו ריבית, ואם גבו ע"י השטר אין מוציאים מנותן העסק הכדין כל אבק ריבית שאינה יוצאה בדיינים אחר שנגבית כבר.

24. מלשון זו שרב עיליש לא היה מאכיל לבעל הבית איסור, דייק הנמוקי יוסף בשם הרשב"א שאין איסור אבק ריבית ללוה, כיון שאיסור הלוח חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו, וברא"ש כתב באופן אחר שבכזה אבק ריבית שאין הלוח נותן משלו יותר לא נאמר לא תשיך,

בן גמליאל הגללים מופקרים וכמו שהקשו התוס' מב"מ, ואם היה סובר רבן שמעון בן גמליאל שצריך לשלם שכר מושלם לא היה נחשב שכר בגללים, כיון שהמתעסק זכה בהם, ודווקא מפני שסבר כרבי יהודה שא"צ לקצוץ שכר, יכול להתנות שרוצה שהגללים המופקרים יהיו למתעסק כדי שלא יהיה ריבית, והעיקר לרבי יהודה שיבוא משהו מן הנותן למתעסק.

לפי זה י"ל גם בכונת התוס' כן שרוצה ליפטר ע"י גללים, ולא שאינם מופקרים, אלא הם מופקרים רק שמעונין שהלוקח יזכה בהם בתור טבילת ציר.

22. נחלקו הראשונים באופנים התשלומים הנזכרים לדעת הרי"ף והרא"ש יש לקצוץ מראש או שכר כפועל בטל או שיתן יותר רווח מאשר מתחלק אם יופסד, כגון שני שלישי ברווח וחצי בהפסד. והדין של קוצץ דינר נאמר רק באופן שיש לו עסק אחר שאינו צריך ליבטל ממנו שאז מספיק שכר מועט. ודעת הרמב"ם והטור שאם קצץ מראש מספיק לקצוץ דינר, ואפילו באדם

היא על הנותן, נשאר לרב עיליש אחריות בשליש בלבד. ומחמת זה רק השליש מוגדר אצלו כמלוה.⁽²⁶⁾ והיות שהשכר של רב עיליש הוא חצי מהרווחים, הרי השישית הנוספת, שמקבל שכר יותר ממה שמגיע לו בחלקו, הוא שכרו על מה שהתעסק בשני שלישי פקדון של חבירו.

ומאחר וברור לנו שלא היה מאכיל איסור ריבית לנותן העסקא, יש לנו לפרש לשון השטר כך:

מה נפשך, אי רצה רב עיליש⁽²⁵⁾ שתהיה חלוקת הרווח בצורה שהנותן יקבל פלגא באגר, באופן זה יקבל הנותן על עצמו, תרי תלתי בהפסד. וכיון שאחריות שני שלישי

עוד שיטה הביא הרמב"ם בשם יש מי שטועה, שיש להתחלק ברווחים בשווה, ובאחריות יקבל על עצמו המתעסק רק אחריות על שלישי מהעסקא, והנותן יקבל על עצמו שני שלישי באחריות, ובזה יהיה שכר המתעסק. וכך היא לכאורה גם שיטת ר"ח המובאת בתוס' שגרס בגמרא חצי ברווח ושלישי בהפסד.

בפ"ד משלוחין ה"ו כתב הראב"ד להיפך שהחלוקה באחריות היא לעולם בשווה, ושכר המתעסק הוא במה שלעולם הוא מקבל שני שלישי מן הרווח והנותן מקבל רק שלישי. ונראה בביאור סברתו שכדי שישאר חצי מלוה חייבים לומר שהאחריות תהיה בחצי, מאחר והאחריות היא שקובעת את חלק ההלוואה.

ובגרי"א הביא בשם הראב"ד לקמן (ק"ד ע"ב) שהבירה ביד נותן העסקא אם לתת למתעסק שני שלישי ריוח או שהמקבל ישא באחריות של שלישי בלבד. ומסתבר שיש זמן בו צריך לברר דבריו ולהחליט באיזה מהם בוחר שאל"כ לעולם לא יהיה שכר למתעסק.

ובשם הרמ"ה הביא הגרי"א שתלוי בלשון השטר אם כתוב שיתן בעל השטר חצי בשכר וחצי בהפסד משמע שהנותן יברר את החלוקה, ואם כתוב שהמתעסק יטול חצי בשכר וחצי בהפסד, אזי משמע שהמתעסק יברר.

26. במה שפירש רש"י שעל הצד שישא באחריות שלישי יחשב כאילו רק שלישי מלוה ומה שמשכר חצי דהיינו שישית יורת מן

ואפילו איסור דרבנן לא נאמר, משמע מדבריו שהוא דין מיוחד בעסקא.

25. בדעת רש"י מבואר שתלוי היה בדעת רב עיליש אם יקבל שני שלישי ברווח או שישא באחריות שלישי בהפסדים, ובתוס' תמהו על זה וכי שוטה הנותן להסכים לכך שהרי אם יהיה רווח יאמר המתעסק רצוני ששכרי יהיה ב יותר רווח, ואם יראה הפסד יאמר שכרי במה שאקבל על עצמי פחות בהפסדים. ות"י שיש זמן מסויים בו צריך מקבל העסקא לברר במה יהיה שכרו, ביותר רווח או בפחות הפסד.

וכן היא דעת הרמב"ם שתלוי בדעת הנותן אם יטול יותר ברווח או פחות בהפסד.

אלא שיש חילוק בין דעת רש"י לרמב"ם, שלרש"י מה שהמקבל מברר האם יטול שני שלישי בשכר או שלישי בהפסד, הוא דין מיוחד שנאמר במעשה של רב עיליש, מחמת הלשון הכתוב בשטר, אבל בסתם עסקא כתב רש"י בפירוש לקמן (ק"ד ע"ב ד"ה חד עיסקא) שסתם עסקא שלישי בשכר לבעל הבית ושני שלישי למתעסק, אבל באחריות חולקים שוה בשוה, עד שיפרשו ביניהם תנאי אחר. (וכדעת הראב"ד בהשגות על הרמב"ם). אבל לשיטת הרמב"ם גם בעסקא סתם הדין שהמתעסק מברר אם רצונו לקבל שני שלישי ברווח או לשאת בשלישי ההפסדים. וכתב הכסף משנה שהרמב"ם למד דין זה של סתם עסקא ממעשה דרב עיליש, שבכל סתם עסקא הברירה ביד המתעסק.